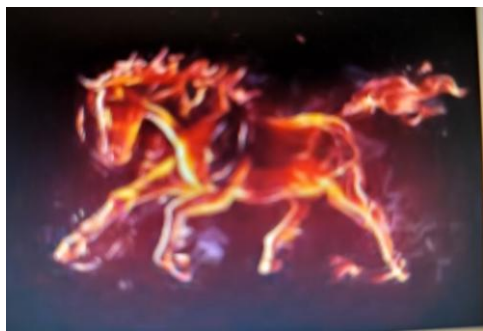

CHUYỆN PHIÊM NĂM “NGỰA”

NĂM NGỌ VÀ TUỔI CON NGỰA

Mỗi người sinh ra đều có một con giáp tương ứng, sau mười hai năm lại tuần hoàn một vòng. Mỗi con giáp đều mang những tính cách riêng, và số mệnh của mỗi người vì thế cũng không hoàn toàn giống nhau.

Ngựa, linh vật chủ của năm Giáp Ngọ, là loài vật được đánh giá cao về sự thông minh, trung thành và dũng mãnh. Có đoạn Tử vi ghi rằng: “Người tuổi Ngọ (Ngựa) nhiệt huyết, phóng khoáng, giàu lòng trắc ẩn, luôn nghĩ cho người khác, thích giúp đỡ mọi người, mọi gánh nặng thường tự mình gánh chịu. Họ khao khát tự do, ghét sự ràng buộc”.

Và “người tuổi Ngọ hội tụ tài năng và dũng khí, nếu kiên định lý tưởng, giữ trọn sơ tâm, nhất định gặp được quý nhân, tung hoành trời đất. Nếu biết kiềm chế nóng nảy, xử sự điềm đạm, khiêm tốn, không chỉ có quý nhân giúp đỡ mà vận trình cũng suông sẻ, mọi việc đều dễ hóa giải.”

CHÚ NGỰA TRONG ĐẠO PHẬT

Từ góc nhìn Phật giáo, mọi hành trình của con người đều khởi đi từ tâm. Nếu ngựa không được thuần hóa sẽ dễ hoảng loạn, chạy theo bản năng. Con người cũng vậy, nếu thiếu chánh niệm thì dễ bị cuốn theo tham-sân-si. Đức Phật dạy rằng, người biết điều phục tâm mình, thì dù đi giữa dòng đời biến động vẫn giữ được sự an ổn nội tâm.

Dưới ánh sáng Phật pháp, tinh thần năm Ngọ không chỉ là tiến lên không ngừng, mà là tiến lên trong tỉnh thức. Mỗi bước đi cần được dẫn dắt bởi trí tuệ và lòng từ bi, để hành động không gây tổn hại cho mình, cho người, và thành quả đạt được mới có thể bền lâu.

Trong Phật giáo, hình ảnh con ngựa còn gắn với biểu tượng hộ trì chánh pháp. Theo truyền thuyết, bạch mã đã chuyên chở kinh điển, góp phần mở ra hành trình truyền bá ánh sáng giác ngộ.

Từ đó, con ngựa không chỉ đại diện cho sức lực, mà còn là phương tiện đưa con người vượt qua vô minh, tiến gần hơn đến hiểu biết và an lành.

Sau khi thành đạo, trên các nẻo đường du hóa, Đức Phật đã mang loài ngựa ra làm hình ảnh ví dụ để huấn thị hàng môn đệ: Ngài thuyết giảng về 4 loại người tương ứng với loài ngựa.

Bước vào năm Ngọ, giữa bốn bề đời sống, mỗi người có thể tự nhắc mình sống như một “con ngựa tỉnh thức”: siêng năng nhưng không nóng vội, tiến bước nhưng không đánh mất phương hướng, làm việc hết lòng mà vẫn giữ được sự an nhiên trong tâm.

CHÚ NGỰA VÀ PHÁP LUẬT

(1) Vành Móng Ngựa:

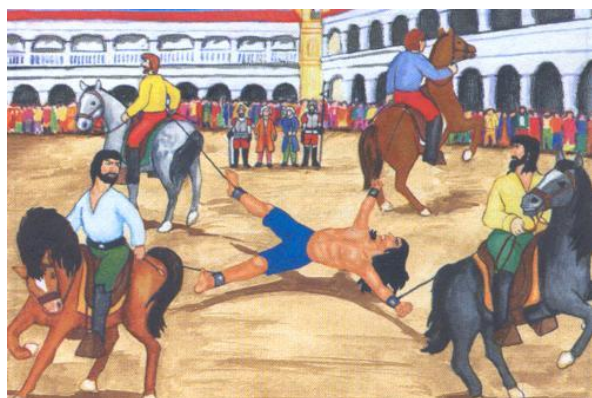
Khi một người bị đưa ra xét xử trước tòa án thời bà con ta thường nói là đương sự bị đưa ra đứng trước “Vành móng ngựa”. Vành móng ngựa có vẻ đã được du nhập vào nước ta từ khi thực dân Pháp xâm lược.

Giải thích về nguồn gốc ra đời của vành móng ngựa đa số cho rằng lúc đầu nó chỉ là một hàng “chấn song”, một “tám chấn” ngăn chia giữa bị cáo với quan tòa; sau đó do việc vận chuyển khó khăn nên người ta đã thu bớt nó lại. Qua nhiều thời kỳ, đến khi nó được tạo dáng như một hình bán nguyệt, hơi “khum

khum”, giống như chiếc vành người ta đóng vào móng ngựa nên gọi là “vành móng ngựa”. Vành móng ngựa là biểu tượng cho sự uy lực và nghiêm khắc của tòa án nói riêng và cho pháp luật nói chung. Trong các phiên tòa các bị cáo đều phải đứng vào vành móng ngựa dành riêng cho họ nên bà con ta thường khuyên nhủ nhau là cố mà tránh việc ra hầu tòa vì “vô phúc đáo tụng đình”.

(2) “Tứ Mã Phanh Thân”

Hai hình phạt tử hình từ thời phong kiến xưa là “voi giày” và “ngựa xéo”. Ngựa xéo cũng thường được gọi là “Tứ mã phan thân”, đôi khi gọi là tứ mã phân thân. Đây là hình phạt mà tứ chi của phạm nhân bị cột vào đầu bốn sợi dây, đầu kia nối vào bốn con ngựa. Trên ngựa có thể có nai ngựa hoặc không. Khi hành hình, các nai ngựa sẽ thúc ngựa phi ra bốn hướng, còn không có nai ngựa thì người ta sẽ hét lớn hoặc đánh vào ngựa để chúng hoảng sợ bỏ chạy. Từ đó bốn sợi dây sẽ kéo tứ chi phạm nhân đến khi thân thể của phạm nhân bị xé thành năm mảnh gồm đầu, thân và tứ chi.

Hình phạt này còn có một biến thể khác là “Ngũ mã phan thân”, tức là dùng năm con ngựa. Con ngựa thứ năm được cột vào cổ phạm nhân.

(3) Cờ bạc bằng trò “đua ngựa”.

Trước kia trường đua Phú Thọ là một trường đua ngựa duy nhất của Sài Gòn Việt Nam, một cơ sở để giải trí thể thao.

Năm 1906, thương gia người Pháp Jean Duclos đem loại hình đua ngựa từ quê nhà sang kinh doanh, tổ chức đua. Giới ăn chơi thượng lưu ở Sài Gòn bắt đầu làm quen với môn chơi quý tộc này rồi say mê theo kiểu cờ bạc. Nhiều người mê cờ bạc đã tán gia bại sản do ham hố đua ngựa.

(4) Cũng có không ít luật vợ vẫn liên quan đến ngựa. Chẳng hạn, tại vùng Bluff thuộc tiểu bang Utah (Mỹ), phụ nữ chưa lập gia đình có thể bị phạt tù vì cưỡi ngựa vào ngày chủ nhật. Và tại nhiều thành phố trên khắp nước Mỹ, đàn ông mới cưới không được phép cưỡi ngựa một mình, trừ phi anh ta đã lập gia đình được hơn 12 tháng.

(5) Cấp giấy phép cho ngựa: Ở Mexico, tai nạn giao thông không ngừng gia tăng mà nguyên nhân chính là do những người điều khiển xe ngựa thường vi phạm luật lệ giao thông. Để bình thường hóa trong sinh hoạt xã hội, nhà nước Mexico đã quyết định dựa vào các yêu cầu là phải có sự thi và kiểm tra về quy tắc giao thông đối với ngựa và người đánh xe. Người đạt tiêu chuẩn sẽ được cấp 2 giấy chứng nhận: một giấy cho ngựa và một giấy cho người đánh xe. Đồng thời ngành giao thông Mexico cũng quy định, trên mỗi giấy tờ chứng nhận phải có dán ảnh của người và chú ngựa được cấp giấy phép. Thật vui!

(6) “Chuyện lạ “Ngựa thám tử”

Một chú ngựa giúp 5 nhà thám tử nước Anh truy tìm ra thủ phạm. Chú ngựa này đã đánh hơi mà truy tìm ra vụ giết hại khoảng 20 triệu đô la giấu trong valy để lại ở ngôi nhà ở thủ đô London. Thường người ta chỉ biết đến chú chó nghiệp vụ (cảnh khuyến) thôi.

(7) Jan Rudniki, 40 tuổi người Ba Lan, sau khi uống vài chai bia đã lên ngựa rồi xông thẳng vào nhà cô Gosia, để thể hiện tình yêu của mình với cô gái. Cô không hề yêu Jan nên đã báo cảnh sát. Kết cục, Jan phải đền bù thiệt hại đồ

đặc trong nhà cô bị hư hỏng do chú ngựa gây ra! Tán gái tổn kém quá xá!

HÌNH ẢNH NGỰA TRONG TRUYỆN KIỀU

Trong truyện Kiều bóng dáng con ngựa được đề cập tới có rất nhiều. Tính ra có đến hơn 20 trường hợp cụ Nguyễn Du dùng ngựa hoặc những vật liên quan đến chú ngựa như "câu", "khẩu", "dây cương", "nhạc" để diễn tả. Sau đây là những trường hợp đặc biệt nhất chúng ta thấy "ngựa" trong thơ của cụ:

(1) Tả chàng Kim từ lúc xuất hiện đến lúc xuống ngựa:

*"Trông chừng thấy một văn nhân
Lông buồng tay khẩu bước lần dặm bằng
Đề huê lưng túi gió trắng
Sau chân theo một vài thằng con con
Tuyết in sắc ngựa câu dòn.
Cỏ pha màu áo nhuộm non da trời
Nẻo xa mới tỏ mặt người
Khách đà xuống ngựa tới nơi tự tình".*

(2) Tả Sở Khanh, cụ kể anh ta khoe rằng anh có một con ngựa phi rất nhanh như đuổi theo được gió: *"Rằng: 'Ta có ngựa truy phong'"* để làm nàng Kiều yên tâm rằng anh có thể dẫn nàng trốn thoát khỏi cảnh lầu xanh. Đến khi: *"Tiếng người đâu đã mái sau dây dằng"* thì *"Sở Khanh đã rẽ dây cương lối nào!"*. Chàng dối trá đã một mình tẩu thoát đi mất rồi!

Cho nên ngày nay khi nói "quất ngựa truy phong" không ai nghĩ rằng đó là quất ngựa chạy cho nhanh mà nghĩ theo cái nghĩa đầy nhạo báng là: "quất ngựa chạy trốn"; và Sở Khanh không còn là danh từ riêng nữa mà biến thành tính từ với nghĩa điếm đàng, lường gạt.

(3) Cuộc đời gian truân của nàng Kiều cũng có lúc được an ủi, đó là lúc Từ Hải thành công *"nghênh ngang một cõi biên thù"* và *"triều đình riêng một góc trời"*. Chàng đã cho quân rước nàng về trên kiệu loan vu qui có cờ trống đàn sáo, có súng chào mà còn được: *"Từ công ra ngựa thân nghênh cửa ngoài"*. Đây là một hình ảnh cưới ngựa oai hùng của Từ Hải. Chàng ra đón người đẹp!

NGỰA TRONG ÂM NHẠC

Trong âm nhạc, những ca khúc Trinh Công Sơn nhắc tới ngựa rất nhiều lần "Ngựa hồng đã mồi vó chết trên đồi quê hương/ Ngựa buồng vó người đi chùng chân đã bao lần.../ Ngựa hí vang đường xa, vọng suốt đất trời kia.../ Đòi về tôi tên mục đồng, rồi vẽ thêm con ngựa hồng... / vó ngựa trên đời hay dấu chim bay.../ nhớ ngựa thồ ngoại ô xa vắng".

Phạm Duy với bài Ngựa Hồng, Vết Thù Trên Lưng Ngựa Hoang, Trần Tiến với Ngẫu Hứng Ngựa Ô, Lê Mộng Nguyễn với Vó Ngựa Giang Hồ, và Phạm Đình Chương với Ngựa Phi Đường Xa v.v...

HÌNH ẢNH CÁC CHÚ NGỰA TRONG TỤC NGŨ VÀ CA ĐAO

Trong tục ngữ, ca dao Việt Nam, ngựa cũng là con vật rất quen thuộc được sử dụng nhiều để so sánh, ẩn dụ:

- *"Cưỡi ngựa xem hoa"*: Câu này có nghĩa là làm việc một cách qua loa, đại khái, không tìm hiểu kỹ. Sở dĩ có thành ngữ này cũng là do câu chuyện một chàng công tử chân bị què muốn đi xem mặt vợ. Không ngờ cô vợ tuy đẹp nhưng bị sút môi. Người làm mối cho chàng công tử cưỡi ngựa đi qua cổng và dặn cô gái đứng ở cổng, tay cầm bông hoa che miệng. Hai bên đồng ý kết hôn. Khi cưới mới biết các tật của nhau.

Thành ngữ này còn có nguồn gốc từ bài thơ "Đăng khoa hậu" của nhà thơ Mạnh Giao, thể hiện sự thương thức về đẹp một cách nhanh chóng và không sâu sắc

- *"Ngựa hay có tật"*: Câu này muốn nói những người có tài thường có những tật xấu, đồng nghĩa với "lắm tài nhiều tật".

- *"Ngựa non háu đá"*: Chỉ những người trẻ tuổi thường có tính cách hung hăng, hành động thiếu chín chắn.

- *"Ngựa quen đường cũ"*: Câu này muốn nói người ta không thể dễ dàng bỏ được thói quen xấu sẵn có từ trước.

- *"Ngựa xe như nước"*: Câu này dùng để chỉ việc có nhiều người qua lại tại một điểm nào đó như nước tuôn chảy.

- “*Ngưu tầm ngưu mà tầm mã*”: Chỉ việc những người giống nhau thường tập hợp lại với nhau, tìm đến nhau.

- “*Một con ngựa đau, cả tàu chê cỏ*”: Câu này nói về tình đoàn kết giữa những người trong cùng một nhóm hay cộng đồng có chung tình cảm hay lợi ích.

- “*Thăng ruột ngựa*”: Nói về việc không quanh co mà thẳng thắn vào đề luôn.

- “*Đầu trâu mặt ngựa*”: Câu này dùng để chỉ những kẻ xấu xa, vô lại, bất lương “Người nách thọc kẻ tay dao./ Đầu trâu mặt ngựa ào ào như sôi.” (truyện Kiều)

- “*Đơn thương, độc mã*” (độc một cây thương với một chú ngựa): Chỉ người một mình tự bản thân chống lại khó khăn, không có sự trợ giúp của ai cả.

- “*Đường dài hay sức ngựa*”: Câu này ý nói, cùng với thời gian, người ta có thể nhận ra được những phẩm chất của một người thân quen, nhất là khi ở với nhau thường xuyên. Tương tự như câu “Ngựa hay chẳng quản đường dài / Nước kiệu mới biết tài trai anh hùng”.

- “*Mặt dài như ngựa*”: Nói về việc một người đứng chết lạng khi bị khiển trách, lúc đó thì mặt trở ra và miệng thời câm. Có thể câu này ý nói về người có bộ mặt dài như ngựa của chàng tài tử chiếu bóng Fernandel nổi tiếng một thời.

- “*Lên xe, xuống ngựa*”: Nói về một người có cuộc sống xa hoa, phú quý, sinh hoạt phô trương kiểu “đại gia”

- “*Được đầu voi đòi đầu ngựa*”: Nói về người có lòng tham lam vô độ hay không biết dừng lại đúng mức, tương đương với câu “được voi đòi tiên”.

- “*Một lời nói ra bốn ngựa khó tìm*” (Nhất ngôn ký xuất tứ mã nan truy): Câu này có nghĩa là một lời nói vô ý khi ra khỏi miệng rất khó có thể lấy lại được.

- “*Tái ông mất ngựa*”: Chỉ trong cái rủi có cái may. Câu này có nguồn gốc từ câu chuyện một người đánh mất con ngựa tưởng là vận đen, nhưng sau một thời gian con ngựa trở về dắt thêm một con ngựa nữa. Thế là ... có lời!

- “*Da ngựa bọc thây*”: Thời xưa dùng để nói về một người lính đã ngã xuống trên chiến trường, xác họ thường được bọc trong da ngựa thay cho quan tài. Ngày nay người ta dùng để chỉ sự hy sinh. nói lên chí khí của người nam nhi xông pha nơi trận mạc, xem cái chết nhẹ tựa lông hồng, chỉ cần lấy da ngựa bọc thân. “*Chí làm trai dặm nghìn da ngựa / Gieo Thái sơn nhẹ tựa hồng mao*”.

Trong tiếng nước ngoài ta cũng thấy những câu tương tự đề cập tới “ngựa”:

Trong tiếng Pháp có thành ngữ như:

- “*Brider son cheval par la queue*”: Buộc cương ngựa ở đuôi, chỉ một việc làm trái khoáy, không đúng điều.

- “*Changer son cheval borgne contre un aveugle*”: Đổi ngựa chột lấy ngựa mù. Ý nói đổi cái xấu lấy cái khác xấu hơn.

- “*Cheval dans la main*”: Ngựa dễ bảo, thuần thực, tuân lệnh và dễ sai khiến.

- “*Travailler comme un cheval*”: Làm việc hừng hực, làm việc như trâu ngựa...

Trong tiếng Anh, từ điển có ghi:

- “*To change horses while crossing the stream*”: Thay ngựa giữa dòng.

- “*To put the cart before the horse*”: Đặt cái xe trước con ngựa, ví như ta nói đặt cái cày trước con trâu. Một việc làm vô nghĩa.

- “*To flog a dead horse*”: Quất vào một con ngựa đã chết, ám chỉ một việc làm phí công vô ích, lãng xẹt!

- “*To back the wrong horse*”: Đánh cá con ngựa bị thua, tức ủng hộ phe thua...

Nga có câu “*Ngựa bốn vó vẫn cứ bị vấp ngã*”. Nhật có câu “*Biết ngựa qua bước đi, biết người qua giao tiếp*” v.v...

THÊM VÀI CHUYỆN VỀ NGỰA

- Theo Từ điển thì Ngựa là loài thú to, móng cao và cứng, đầu dài, bờm dài, đuôi dài và chạy rất nhanh. Ngựa là con vật trung thành, biểu tượng của sự kiên nhẫn, may mắn, tài lộc. Vì thế, người Hoa thường treo tranh ngựa trong nhà và mỗi đầu năm mới họ thường lấy câu “*Mã đáo thành công*” để chúc nhau.

- Các thi nhân thường dùng hình ảnh con ngựa để diễn tả phẩm chất của người cưỡi. Nguyễn Du trong truyện Kiều, tả bóng ngựa lẫn Kim Trọng hiện lên thật thanh lịch và tao nhã với

“Tuyết in sắc, ngựa câu giòn

Cỏ pha màu áo nhuộm non da trời”.

Hoặc Từ Hải với vẻ oai nghi trong câu *“Thanh gươm, yên ngựa lên đường thẳng dong”* và *“Từ công ra ngựa thân ghênh cửa ngoài”*.

- Chiếc xe ngựa là một trong những phương tiện sơ khai nhất, gần gũi giữa ngựa và người. Một thời chiếc xe do ngựa kéo là phương tiện vận chuyển công cộng trên các đường phố Sài Gòn.

- Kho tàng văn chương bình dân có tiếng lóng “con ngựa”, thậm chí còn có cụm từ “con đĩ ngựa”, để ám chỉ những phụ nữ hiếu dục đàn bà, con gái lẳng lơ, hư thân mất nết thì bị chửi là đồ “đĩ ngựa”, mặc dù con ngựa nó có biết làm chuyện bậy bạ như mấy cô gái đâu.

- “Ngựa” là một quân cờ trong trò chơi “Cờ Tướng”. Hồ Xuân Hương từng tả cảnh chơi cờ tướng như sau:

“Thoạt mở đầu chàng đà nhảy Ngựa

Thiếp vội vàng vén phứa Tịnh lên”.

Vậy thì động tác “nhảy ngựa” ở đây rất lành mạnh của người chơi cờ tướng.

Nhưng việc nhảy lên để cưỡi ngựa trong câu “Thượng mã phong” thì lại khác hẳn. Vì “thượng mã phong” hay còn gọi là “phạm phòng”, là một hiện tượng có thể gây đột tử hoặc để lại di chứng ở con người khi sinh hoạt tình

dục ở một số điều kiện nhất định. Đông y gọi là chứng tẩu dương. Nếu chứng này xuất hiện khi đang giao hợp gọi là “thượng mã phong”, nếu xuất hiện sau khi giao hợp xong gọi là “hạ mã phong”.

Bệnh “thượng mã phong”, nguyên nhân gây ra có thể bao gồm mệt mỏi, stress kéo dài, hoặc các bệnh lý về tim mạch như nhồi máu cơ tim hoặc tai biến mạch máu não. Nếu không được cấp cứu kịp thời thì tình trạng có thể đưa đến tử vong. Chàng Lý Tiểu Long, võ nghệ cao cường và khỏe mạnh tuyệt vời mà cũng bị chuyện đó đánh cho một chứng chết ngay đơ!

- Nhân viên, thuộc hạ đụng chạm tới sếp lớn, thì bị gọi là “Mó nhằm dái ngựa” cho dù các chú ngựa chưa bao giờ đòi làm “sếp” lớn cả.

- Ngựa nó có làm hại ai đâu, mà thiên hạ cứ réo lên “Đừng có ngựa”, “Mày ngựa lắm con ạ” hoặc “xé xác con ngựa bà đó mới được”. Kiếp “ngựa” thật khổ!

- Nói đến ngựa chúng ta cũng không quên nhắc đến “Trăm Mã Trà”. Đây là một loại trà được chế biến từ búp trà lên men trong bao tử ngựa khiến nó có hương vị đặc biệt và làm giảm đi độ chát. Để lấy được trà này phải bỏ dúi ngựa vài ngày trước. Khi đến chân núi Vu Sơn thì ngựa được thả ra. Bị bỏ dúi gặp được rừng trà xanh non thì ngựa vội vã ăn cho tới khi no bụng. Sau đó, ngựa bị lừa ra khe suối gần núi có lá trà rụng xuống khiến lá bị nát mủn nên nước suối có màu đen và được gọi là suối Ô Long. Ngựa uống nước suối xong xuôi thì được đưa trở về. Lá trà trong bụng ngựa đã ngấm đều với nước suối và lên men sau khoảng một ngày đường đi. Lúc này ngựa mới bị giết để lấy trà trong bao tử ra làm thành một loại trà độc đáo dành bán cho giới quý tộc.

Thôi! Xin cùng nâng ly trà thơm và “Chúc Mừng Năm Mới!”

LS. NGÔ TĂNG GIAO
(Xuân Bính Ngọ 2026)